

RAQAMLI DAVRDA MEDIASAVODXONLIKNING AHAMIYATI

Nizomiddinova Yasmina**Mòminova Zulfiya****Maxammatova Raxima***Chirchiq davlat pedagogika universiteti**Pedagogika fakulteti Logopediya yònalishi 1-bosqich talabalari**Ilmiy rahbar: Mahkamov Doston Shokir ògli**mahkamovbk@gmail.com**Tel: [99-605-13-01](tel:99-605-13-01)*

Annotasiya: Ushbu maqola raqamli davrda media savodxonligining zamonaviy shaxslar uchun muhim kompetensiya sifatidagi ahamiyatini o'rganadi. Unda media savodxonligining asosiy jihatlari, jumladan, tanqidiy fikrlash, dezinformatsiyani aniqlash, manbalarning ishonchliligini baholash va manipulyativ texnologiyalarga qarshi turish tahlil qilinadi. Axborotni tarqatishda ijtimoiy media va raqamli platformalarning roliga, shuningdek, soxta yangiliklar, axborot pufakchalari va kibertahdidlar bilan bog'liq xavflarga alohida e'tibor qaratilgan. Maqolada ommaviy axborot vositalarining jamoatchilik ongi va foydalanuvchilarning xatti-harakatlariga ta'sirining amaliy misollari keltirilgan. Zamonaviy axborot jamiyatida samarali moslashish uchun zarur shart sifatida ta'lim muassasalarida va professional faoliyatda media savodxonligini rivojlantirish muhimligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Media savodxonligi, raqamli davr, axborot, dezinformatsiya, soxta yangiliklar, tanqidiy fikrlash, ijtimoiy media, ommaviy axborot vositalari, internet, axborot xavfsizligi, manipulyatsiya, raqamli texnologiyalar, aloqa, kibertahdidlar

Аннотация: В данной статье рассматривается значение медиаграмотности в условиях цифровой эпохи как важнейшей компетенции современного человека. Анализируются основные аспекты медиаграмотности, включая критическое мышление, способность распознавать дезинформацию, оценивать достоверность источников и противостоять манипулятивным технологиям. Особое внимание уделяется роли социальных сетей и цифровых платформ в распространении информации, а также рискам, связанным с фейковыми новостями, информационными пузырями и киберугрозами. В статье приводятся практические примеры влияния медиа на общественное сознание и поведение пользователей. Подчеркивается значимость формирования медиаграмотности в образовательной среде и профессиональной деятельности как условия эффективной адаптации личности в современном информационном обществе.

Ключевые слова: *медиаграмотность, цифровая эпоха, информация, дезинформация, фейковые новости, критическое мышление, социальные сети, медиа, интернет, информационная безопасность, манипуляция, цифровые технологии, коммуникация, киберугрозы*

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va axborot makonining globallashuvi sharoitida media savodxonligi zamonaviy odamlar uchun asosiy kompetensiyaga aylanib bormoqda, bu ularning jamiyatda samarali faoliyat yuritish qobiliyatini belgilaydi. Raqamli asr nafaqat juda ko‘p miqdordagi axborotning mavjudligi, balki uning tez tarqalishi bilan ham tavsiflanadi, bu bir tomondan ta‘lim, muloqot va o‘zini anglash imkoniyatlarini kengaytiradi, ikkinchi tomondan esa dezinformatsiya, jamoatchilik fikrini manipulyatsiya qilish va tanqidiy fikrlashning pasayishi bilan bog‘liq jiddiy xavflarni keltirib chiqaradi [3].

Shu nuqtai nazardan, media savodxonligi odamlarga axborot oqimlarida harakat qilish, olingan ma‘lumotlarni tahlil qilish va baholash hamda media makonida ongli ravishda ishtirok etish imkonini beruvchi muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Media savodxonligi odatda media kontentini tanqidiy idrok etish, tahlil qilish, talqin qilish va yaratishga qaratilgan bilim, ko‘nikma va qobiliyatlar to‘plami sifatida tushuniladi. U ishonchli va ishonchsiz axborotni farqlash, ommaviy axborot vositalarining maqsadlari va strategiyalarini tushunish, yashirin ma‘nolar va mafkuraviy qarashlarni aniqlash va ommaviy axborot vositalarining jamiyat va shaxsga ta‘sirini baholash qobiliyatini o‘z ichiga oladi.

Media savodxonligi, ayniqsa, har bir foydalanuvchi nafaqat iste‘molchi, balki kontent yaratuvchisiga ham aylanadigan ijtimoiy tarmoqlarning ko‘payishi sharoitida dolzarbdir. Masalan, Facebook, Instagram va Telegram kabi platformalar ma‘lumotni keng auditoriyaga darhol tarqatish imkonini beradi, ammo professional nazorat va tahririyat tekshiruvining yo‘qligi yolg‘on ma‘lumotlar ishonchli ma‘lumot kabi tez tarqalishi mumkinligini anglatadi [2]. Bu, ayniqsa, pandemiya, siyosiy voqealar yoki favqulodda vaziyatlar kabi inqirozlar paytida, jamiyat axborotga bo‘lgan ehtiyojni kuchaytirganda to‘g‘ri keladi.

Bunday vaziyatlarda ko‘pincha soxta yangiliklar paydo bo‘ladi, bu vahima qo‘zg‘atishi, noto‘g‘ri tushunchalarni kuchaytirishi va hatto xatti-harakatlarga ta‘sir qilishi mumkin. Masalan, COVID-19 pandemiyasi davrida kasallikni davolash va oldini olish usullari haqida yolg‘on ma‘lumotlar keng tarqaldi, ba‘zi hollarda sog‘liq uchun salbiy oqibatlarga olib keldi. Media savodxonligining yana bir muhim jihati ommaviy axborot vositalarida qo‘llaniladigan manipulyativ usullarni tanib olish qobiliyatidir.

Zamonaviy ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalar auditoriyaga ta‘sir qilish uchun turli usullarni, jumladan, hissiy bosim, tanlab axborot yetkazib berish va stereotiplar va vizual effektlardan foydalanishni faol ravishda qo‘llaydi. Masalan, maqola mazmuni

mo‘ljallangan ohangga mos kelmasa ham, yangiliklar sarlavhalari diqqatni jalb qilish va kuchli hissiy munosabatni uyg‘otish uchun yaratilishi mumkin [5]. "Klikbeyt" deb nomlanuvchi bu amaliyotlar ko‘rishlarni ko‘paytirishga qaratilgan, ammo ayni paytda axborot maydonining sifatini pasaytiradi. Bundan tashqari, ijtimoiy media algoritmlari “axborot pufakchalari” deb ataladigan narsani yaratadi, bunda foydalanuvchilar asosan o‘z qarashlari va qiziqishlariga mos keladigan ma‘lumotlarni oladilar, bu ularning ufqlarini cheklaydi va ijtimoiy qutblanishni kuchaytiradi.

Media savodxonligi bunday mexanizmlarning mavjudligini tan olish va ularning ta‘siriga qarshi turish, axborot manbalarini kengaytirish va voqelikka nisbatan ob‘ektivroq qarashni rivojlantirish imkonini beradi. Raqamli muhitda xavfsizlik jihati ham bir xil darajada muhimdir. Media savodxonligi past bo‘lgan foydalanuvchilar firibgarlik, фишинг hujumlari va shaxsiy ma‘lumotlarning oqish qurboniga aylanish ehtimoli ko‘proq. Masalan, tajovuzkorlar maxfiy ma‘lumotlarni olish uchun soxta veb-saytlar yaratishi yoki obro‘li tashkilotlarning taqlidini ko‘rsatuvchi xabarlarni yuborishi mumkin [1]. Bunday vaziyatlarda tanqidiy fikrlash va axborot manbalarini diqqat bilan ko‘rib chiqish juda muhimdir.

Media savodxonligi, shuningdek, hurmatli muloqot, mualliflik huquqiga rioya qilish va axborotni mas‘uliyatli tarqatishni o‘z ichiga olgan onlayn axloqiy xatti-harakatlarning rivojlanishi bilan bog‘liq. Ta‘limda media savodxonligini rivojlantirish ayniqsa muhimdir, chunki bugungi kunda o‘quvchilar raqamli texnologiyalar va ommaviy axborot vositalari bilan yoshligidanoq o‘zaro aloqada bo‘lishadi. O‘quv dasturlariga media savodxonligi elementlarini kiritish talabalarga axborotni tahlil qilish, o‘z pozitsiyalarini asoslash va media kontentini ongli ravishda iste‘mol qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, talabalar yangiliklarni tahlil qilishlari, turli manbalarni taqqoslashlari, ishonchsiz ma‘lumotlarning belgilarini aniqlashlari va ommaviy axborot vositalarining jamoatchilik fikriga ta‘sirini muhokama qilishlari mumkin [4]. Bunday amaliyotlar tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va faol fuqarolikni rivojlantiradi.

Shu bilan birga, o‘qituvchilar media savodxonligini ta‘lim jarayoniga samarali integratsiya qilish uchun raqamli texnologiyalar va ommaviy axborot vositalarida o‘z ko‘nikmalarini doimiy ravishda oshirish zaruratiga duch kelishadi. Jamiyatni raqamlashtirish sharoitida media savodxonligi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Поттер Дж. Медиа-грамотность. — Москва: Вильямс, 2018. — 336 с.
2. Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность. — Москва: Информация для всех, 2015. — 272 с.

3. Бакулев Г.П. Массовая коммуникация: теория и практика. — Москва: Аспект Пресс, 2016. — 192 с.
4. Castells M. The Rise of the Network Society. — Oxford: Blackwell Publishers, 2010. — 597 p.
5. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. — Cambridge: Polity Press, 2003. — 219 p.